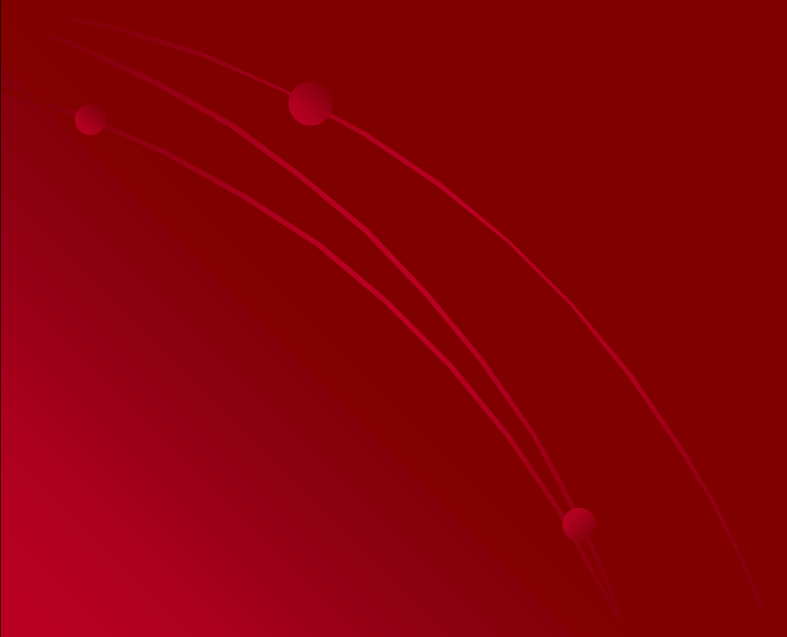

4+5. hodina

- Analýza článku se zaměřením na vytváření identity tematizovaných subjektů
- Pojem diskurzivní pozice
- Diskurz jako sociální aktivita a diskurz jako struktura: vztah k pozici
- Příklad diskurzivní pozice

Příklad analýzy: rasismus v textu

- **Jedno oko nezustalo suche: (Lidové noviny)**
- Autor: Jenda IP: 194.228.230.xxx Datum: 22.02.2006 17:14
  - Procpak ze ty chudinky deticky konci ve zvlastnich skolach? Ze by proto, ze je jejich matinky, romske to zeny, nepripravily na skolni dochazku? Mile zeny, deticky nestaci jenom porodit a odkojit (a brat na ne davky) ale taky vychovat. A nespolehat na "specialni pripravne tridy". Jsou to ksakru vase deti, vy je mate vychovat!
- Jaký diskurzivní kontext navozuje původní novinový článek?
- **Otázky:**
  - Co se v textu děje? Jak je toho dosahováno?
  - Jaké kategorie lidí zde vystupují? Jaký význam (identity) jsou jim vytvářeny?
  - Jaké jsou důsledky dané konstrukce?

Produktivní moc

- Analýza pôsobenia moci v interakcii novinárky a policajta, Bačová, 2004.
- Produktivní forma moci je součástí každé interakce. Moc je:

možností kontrolovat význam

(situace, druhého, sebe, ...). **Moc je vždy mocenským vztahem: strategické hry vs. stavy nadvlády.**

- **Příklad:**
  - interakce (novinářka a policista): úsilí o kontrolu, o prosazení své vůle a vlivu přesahující danou interakci

Akt (řečový i pohybový) = umístění osoby do diskurzivní pozice, tj. pozice dávající osobě specifický význam, a tím konstruující její identitu.

Case of Diana

- **Bashir:** Did you allow your friends, your close friend, to speak to Andrew Morton?
- **Diana:** Yes I did. Yes I did.
- **Bashir:** Why
- **Diana:** I was desperate. I think I was fed up with being seen as someone who was a basket case because I am a very strong person and I know that causes complications, in the system that I live in.
- **Bashir:** How would a book change that.
- **Diana:** I dunno (looks away). Maybe people have a better understanding, maybe there's a lot of women out there who suffer on the same level but in a different environment, who are unable to stand up for themselves because their self-esteem is cut into two. I dunno (shakes head).

Diskurz jako sociální aktivita a diskurz jako struktura

- Srov. studium procesů konstrukce „pravdy“ a objevování pravdy. Tím, jak lidé hovoří se realizuje určitá verze světa.
- Texts are complex cultural and psychological products, constructed in ways which make things happen and which brings social world into being.
- DA se zajímá o:
  - Jak je dosahováno věrohodnosti? „I dunno“: „stake inoculation“
  - Jaké identity jsou produkovány?
    - Nepřímá kritika (normalita žárlivosti a vlastní pochopení) vs. lokalizace sebe jako přející, sdílející, nezasažené egoismem
    - Zoufalá bezbranná žena vs. silná angažovaná žena? Jaký je efekt? (kniha jako výsledek zoufalství ne kalkulu vs. žena, která má co říci, která může být vzorem)
    - Další umísťující významy: bulimie jako prostor pro osobnostní rozvoj (romantizující diskurz ženských časopisů), it worked for me (individualismus)

Diskurz jako sociální aktivita a diskurz jako struktura

- **Další závěry:**
  - Daný výrok je vždy výsledkem výběru a jako taková má politické důsledky. Možnost volby vytváří argumentační a rétorický kontext: nejen potvrzování jedné verze světa, ale současně i vyvracení jiné (mateřství jako naplnění vs. mateřství jako uvěznění).
    - Proč právě tato věta/slovo právě zde? „white invasion of the coast“ „pobřeží“ mění sílu „invaze“.
  - **Výroky jsou dialogické:** „vedou rozhovor“ s jinými výroky (minulými, probíhajícími, budoucími)
  - **Výroky jsou indexikální:** jejich význam závisí na kontextu, v němž jsou umístěny: specifikace významu (co znamená být hrdý). Problém kódování výroků.
  - **Komunikace vyžaduje uplatnění sdíleného:** řečové komunity (confession genre, „it worked for me“, „just expressing oneself“, co znamená být hrdý,...): různé úrovně kontextů. Aby bylo možné komunikovat, je potřeba čerpat z již existujících významů, vět, obrazů, metafor, apod.
  - **Význam je relační** (co znamená být hrdý)

Diskurz jako sociální aktivita a diskurz jako struktura

- Wetherell zde ukazuje rozlišení mezi:
  - **diskurz jako promluva**, kde výrok je chápán jako sociální aktivita a analýza se zajímá o funkce, které v daném kontextu splňuje. Jde o zaměření na funkci a přístup se řadí k diskurzivní psychologii (Potter, Edwards, Harré) a analýze interpretativních repertoárů (Potter, Wetherell, Gill). Zde například 'I donno'.
  - **diskurz jako systém tvrzení**, kde výrok je zkoumán z hlediska obsahu, ptá se na základě jakých významů je výrok vystavěn, co výrok předpokládá a co implikuje ve svých politických důsledcích. Jde o zaměření na strukturu a přístup se řadí k foucaultovské diskurzivní analýze (Hollway, Parker, Baxter). Zde například reprezentace Diany v rozhovoru. **Diana jako subjekt diskurzu: pojem diskurzivní pozice či „subject position“**.
    - Tenze mezi pozicí oběti systému a pozicí silné ženy bojující proti systému.
    - Tenze mezi nezávislou ženou nepotřebující nikoho a ženou, která chce sdílet, která se opírá o podporu přátel

Diskurzivní pozice

Hovořit znamená zaujímat pozici v diskurzu. Pozice je umístění subjektu v diskurzu zahrnující určitá práva a povinnosti, vymezující co je z dané pozice možné říci či udělat a co je naopak nemožné; co je myslitelné a co je nemyslitelné.

The positions or slots in culturally recognized patterns of talk such as the 'autonomous woman', the 'mad woman', the 'fragile victim' constructs us and give us a psychology. To speak means to animate or to give voice to collective and cultural identities.

Politics of representation: souboj o to, jak budou věci/identity reprezentovány (novinářka a policista). Jaká reprezentace jevu se stane dominantní a čím zájmům tato reprezentace slouží?

YOUR COUNTRY NEEDS

100%

Edley, N. (2001). Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions. In: Wetherell, M., Taylor, S., Yates, S.J. (Eds.). Discourse as Data. A Guide for Analysis.

- **Luis Althusser:** koncept **interpelace**: vyvolání subjektu ("to hail"). Jak je subjekt daným diskurzem (u Althussera ideologií) osloven, vyvolán k existenci. Kdo je tím „ty!“? Jako jaký subjekt s jakou identitou jsme osloveni? Zde jako britští občané, muži, národnostně a politicky uvědomělí, potenciální hrdinové, zachránci národa či míru. Plakát zároveň vytváří povinnost se přihlásit pro ty, kdo do dané kategorie mohou/chtějí spadat. Vytváří identitu a zavazuje. Akt přihlášení pak může znamenat přijetí této identity a její reprodukci ve vlastním životě, ztotožnění se s ní.
- **Scéna interpelace** je inspirací pro pozdější diskurzivní produkci self: oslovení mocí – subjekt se obrací k moci, která jej oslovuje – rozpoznání sebe sama v tomto oslovení – podřízení se této moci (tím, že se rozpoznám v jejím oslovení)

Vytváření a rezistence pozici v rozhovoru, příklad

- 37 B: když jsem byla menší spíše, tak jsem jako chtěla se tak nějak jako bráchovi vyrovnat nebo takhle a [...]
- 44 K: a to bylo asi tak do kdy, kdys měla tak přibližně takový ty jako (.) chutě se mu vyrovnat?
- 46 B: (2) **jako vyrovnat** [nesouhlasně]
- 47 K: no ne::, no
- 48 B: TAM TO BYLO SPÍŠ, JÁ NEVIM, SPÍŠ JAKO DĚCKA, že 'sme spolu blbli, [jó?
- 49 K: /hmm/. Že si spíš chtěla dělat stejný věci, spíš jako
- 50 B: nó, no, no, nó, spíš, přesně tak, jako n . nevnímala jsem to nějak tak,
- 51 že prostě (.) by to bylo jako ty 'seš chlap, já jsem ženská, ale prostě ty 'seš můj brácha, takže 'deme jako my dva spolu.

Subject positions

B: Je mi líto, že jsem tě obtěžoval s celou touhle cestou, když se necítíš dobře.

[nepříjemné překvapení na straně A]

A: Ty jsi mě neobtěžoval, chtěla jsem jít sama.

[nepříjemné překvapení na straně B]

zdroj: Davies, B., Harré, R. (1990). Positioning:
The Discursive Production of Selves.

- Diskurzivní pozice: nový koncept napomáhající k uchopení dynamických aspektů interakce: oproti „rolí“ zdůrazňující její statické, formální a rituální aspekty (co by v této situaci role umožnila vysvětlit? Je rolí muže vždy zbavovat někoho práv?).

Subject positions: obsah a implikace pojmu

- Konverzace se rozvíjí na základě toho, jak se zúčastnění snaží ustanovit, stabilizovat své akty (řečové i jiné). Konverzace není determinovaná záměry mluvčích, ale vyvíjí se na základě tzv. společného jednání (joint action).
- Specifický řečový akt je ustanoven jako právě tento a ne jiný akt (např. přátelská pomoc vs. autoritářství) v závislosti na tom, jak je přijat dalšími stranami. Výrok proto nemá nikdy definitivní význam, ale je stále otevřen vyjednávání a reinterpretaci. Každý význam je v principu zrušitelný (právě proto je význam jevu předmětem politických či mocenských sporů).
- Interpretace výroku závisí na diskurzivním kontextu (interakce, v čem participuje mluvčí, ...). Diskurz zde označuje „institucionalizované použití jazyka a jazyku podobných systémů“, přičemž institucionalizace se může objevit na politické či kulturní rovině či na úrovni malých sociálních skupin.

Subject positions: obsah a implikace pojmu II

- Diskurzivní pozice zahrnuje jak **pojmový repertoár** (B: rovná práva, šovinistické prase – A: přecitlivělá feministka, sufražetka), tak i **místo ve struktuře práv a povinností** (B: právo vyvolat konflikt, povinnost odmítnout nerovnocennou pozici – A: povinnost nabídnout pomoc, právo rozhodovat o druhých).
- **Positioning: diskurzivní proces, jímž je self umísťováno v konverzaci jako pozorovatelná a subjektivně koherentní entita.** Interaktivní umísťování nastává při vytváření významu jedné osoby druhou, reflexivní umísťování nastává, když osoba umísťuje sama sebe.
- Slova, která promlouvající volí, nevyhnutelně zahrnují, evokují jisté obrazy a významy, které jak předpokládají, tak i vyvolávají jisté identity, jisté verze světa.

Subject positions: obsah a implikace pojmu III

- Zúčastnění si nemusí být všech možných konotací a implikací vědomi. Mohou předpokládat, že to, co říkají, je jen tím, co se při dané příležitosti běžně dělá. Avšak i to, za co danou situaci pokládají, ukazuje na jejich způsob zvýznamnění, a je tedy do jisté míry jejich konstrukcí. Zároveň to, co osoba řekne, tuto událost jako *specifickou* událost vytváří (např. vyjádření účasti).
- Jak bude výrok interpretován závisí na obecném kulturním kontextu, na kontextu situace, na tom, jak je mluvčí umístěn/a ostatními, jak se umísťuje sám/sama, jaká je její/jeho zkušenost s danými pozicemi (stejně jako druhých osob), jaké výroky předcházely a jaké jsou očekávány, zda jsou zúčastněným dostupné alternativní diskurzy a pozice, než ty evokované výrokem, ...: komplexnost interpretace.
- Konverzace bude jednoznačná, jednovýznamová jedině tehdy, jestliže všechny strany budou participovat ve stejných systémech významů.

Subject positions: obsah a implikace pojmu IV

- Udržení konverzace vyžaduje přizpůsobení se nabídnuté pozici či její sjednání jiným způsobem, což je pak východiskem případného konfliktu.
- Výrok může vykonat více řečových aktů najednou (omluva: I am sorry, zbavení práv: I have dragged you, popis situace – umístění do pozice nemocného člověka: when you are not well).
- Relevance pojmu „pozice“ spočívá v možnosti vymezit řetězce zamýšlených i nezamýšlených důsledků interakce. Při takovém vymezování je však nutné ukázat, jak k daným důsledkům v průběhu interakce došlo, tj. obhájit interpretaci daného aktu a zasadit ji do kontextu celé interakce, potažmo širšího kulturního kontextu. Čte-li se B jako bezmocná, na základě čeho je její čtení založeno? Jaký je diskurzivní kontext, v němž se osoba pohybuje? Viz stejně jako na základě čeho Bára odmítá slovo „vyrovnat“: ukotvení interpretace.

- Na další hodinu:

- Potter, J., Wetherell, M. (2001). Unfolding Discourse Analysis. In: Wetherell, M., Taylor, S., Yates, S.J. (Eds.). Discourse Theory and Practice. The Open University: Sage.
- Ukázky z přepisu rozhovoru o mateřství: jak je konstruováno mateřství a jaká „diskurzivní práce“ se kolem tohoto témat odehrává? Zaměřte se na diskurz jako sociální aktivitu.

- Téma: diskurzivní psychologie a analýza interpretativních repertoárů

- Doplňující četba:

- Gill, R. (1993). Justifying injustice: Broadcasters' account of inequality in radio. In: Burman, E., Parker, I. (Eds.). Discourse analytic research. New York: Routledge.
- Edley, N. (2001). Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions. In: Wetherell, M., Taylor, S., Yates, S.J. (Eds.). Discourse as Data. A Guide for Analysis. The Open University: Sage.

Čtení rozhovoru s Hanou

- **POSTUP k předstupni analýzy:**
  - Důkladně přečtěte text.
  - Označte všechny úseky, kde vás něco překvapilo, kde se text odlišuje od vašeho očekávání.
  - Označte úseky, kde nacházíte něco společného s vaší vlastní zkušeností.
  - Označte úseky, kterým nerozumíte.
  - Označte témata, která vás v rozhovoru zaujala. O čem rozhovor je? Co považujete v textu za nejdůležitější?
  - Co vás napadá k vybraným úsekům? Jaké otázky tyto úseky vyvolávají? Jak je můžeme interpretovat?
  - K označení úseků použijte kód.